

Φιλαναγνωσία, παιδικά έντυπα και δημιουργικότητα των παιδιών

Νικολέττα Χριστοδούλου-Γκλιάου, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Περίληψη

Στο άρθρο αυτό παρουσιάζουμε τους κυριότερους παράγοντες που βοηθούν στην προσέγγιση των παιδιών με το λογοτεχνικό βιβλίο. Αναφερόμαστε ιδιαίτερα στη συμβολή της σχολικής βιβλιοθήκης και προτείνουμε τρόπους αξιοποίησής της. Στη συνέχεια, αφού κάνουμε μια μικρή αναφορά στην ιστορία των παιδικών εντύπων που έχουν κυκλοφορήσει κατά καιρούς, προτείνουμε σχεδιασμούς δραστηριοτήτων που στοχεύουν στην έκδοση σχολικών εντύπων, τα οποία φέρνουν σε επαφή τα παιδιά με πολλά λογοτεχνικά είδη, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην εδραίωση της σχέσης παιδιού-βιβλίου και την ανάπτυξη της φιλαναγνωσίας.

1. Η ανάπτυξη της φιλαναγνωσίας

Η ανάπτυξη της φιλαναγνωσίας μπορεί να προσφέρει χαρά και απόλαυση στον αναγνώστη. Ωστόσο, η αγάπη για το βιβλίο δε μεταδίδεται κληρονομικά ούτε αποτελεί μια έμφυτη λειτουργία. Αντίθετα, αποκτάται μέσω μιας μακροχρόνιας και συστηματικής παιδείας που δεν έχει καταναγκαστικό και υποχρεωτικό χαρακτήρα και καλλιεργείται από τη μικρή ηλικία, από τους πρώτους μήνες της ζωής ενός παιδιού κυρίως με το παράδειγμα των γονιών (Αγγελοπούλου, 1986· Αναγνωστόπουλος, 1987· Σωτηροπούλου, 1993· Γιαννικοπούλου, 1998).

Άλλοι παράγοντες που βοηθούν στην προσέγγιση του παιδιού με το λογοτεχνικό βιβλίο είναι το σχολείο, ο δάσκαλος, οι παιδικές και σχολικές βιβλιοθήκες, οι

Η κ. Νικολέττα Χριστοδούλου-Γκλιάου είναι Μόνιμη Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

εκθέσεις λογοτεχνικών βιβλίων, οι εφημερίδες και τα περιοδικά, οι λογοτεχνικές ημερίδες, οι επισκέψεις λογοτεχνών στο σχολείο, οι ετήσιες εορταστικές εκδηλώσεις για το παιδικό βιβλίο, οι καλλιτεχνικές εκδηλώσεις-παραστάσεις, οι δημιουργικές εργασίες των μαθητών.

Ο Ποσλάνιεκ (1990) θεωρούσε το σχολείο προνομιακό χώρο για την άσκηση δραστηριοτήτων που σχετίζονται με το βιβλίο και συμβάλλουν αποτελεσματικά στη θεμελίωση και ανάπτυξη της φιλαναγνωσίας. Στον όρο σχολείο συμπεριλαμβάνεται και ο εκπαιδευτικός, ο οποίος παίζει ρόλο διαμεσολαβητή ανάμεσα στο παιδί και το βιβλίο (Γκίβαλου, 1994) και συμβάλλει στη συγκρότηση της προσωπικότητας του παιδιού, στην καλλιέργεια της γλωσσικής του έκφρασης, τον εμπλουτισμό των γνώσεων και κυρίως την αισθητική του καλλιέργεια. Ιδιαίτερος τόπος συνάντησης παιδιού-βιβλίου είναι η σχολική βιβλιοθήκη. Έχει επισημανθεί από πολλούς μελετητές (Κακούρης, 1987· Αναγνωστόπουλος και Δελώνης, 1987· Ντελόπουλος, 1989α) ότι καθοριστικός παράγοντας για την εδραίωση και ανάπτυξη της φιλαναγνωσίας είναι η σωστή οργάνωση και λειτουργία της σχολικής βιβλιοθήκης. Έρευνες στον ελλαδικό χώρο έδειξαν ότι ο θεσμός των σχολικών βιβλιοθηκών υπολειτουργεί, ενώ σε αρκετά σχολεία οι βιβλιοθήκες είναι ανύπαρκτες (Αναγνωστόπουλος, 1989· Καψάλης, 1989· Αγγελοπούλου, 1989 και 1993), αν και νομικά έχει θεσμοθετηθεί η λειτουργία τους σε όλα τα σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Ντελόπουλος, 1989β).

Η βιβλιοθήκη είναι ιδιαίτερα σημαντικός χώρος, γιατί δίνει την ευκαιρία σε όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από φύλο, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, να έρθουν σε επαφή με τη γνώση και να γνωρίσουν το βιβλίο. Ακόμα μπορεί να βοηθήσει το σχολείο να παρέμβει αντισταθμιστικά στο ζήτημα των οικονομικών και μορφωτικών όρων που περιορίζουν τις ευκαιρίες των παιδιών από μη προνομιούχα κοινωνικά περιβάλλοντα να έρχονται σε επαφή με ποικιλία λογοτεχνικών βιβλίων (Γιαννοπούλου και συνεργάτες, 1994· Μαραγκουδάκη, 1994· Γιαννικοπούλου, 1998). Ο χώρος που θα επιλεγεί για βιβλιοθήκη καλό θα είναι να είναι φωτεινός, ήσυχος, καλαίσθητος, εύκολος στην πρόσβαση των παιδιών, να προσφέρει ησυχία στα παιδιά που τον επισκέπτονται και να μπορεί να αξιοποιηθεί για την ανάπτυξη πολλών δραστηριοτήτων, οι οποίες καλλιεργούν και αναπτύσσουν την αγάπη των παιδιών για το διάβασμα (Γκλιού, 2003), ενώ συγχρόνως καλύπτουν πληροφοριακές, μορφωτικές και ψυχαγωγικές ανάγκες (Σπίνκ, 1990). Η παρουσία του δασκάλου είναι και εδώ σημαντική, αφού καλείται να παίζει το ρόλο του βιβλιοθηκάρου. Επιβάλλεται, επομένως, να ενημερώνεται για τα λογοτεχνικά βιβλία και να έρχεται σε

επαφή με ειδικούς παιδαγωγούς που μπορούν να τον συμβουλεύσουν, ώστε να αποκτήσει σταδιακά την ικανότητα να κρίνει την ποιότητα ενός βιβλίου.

Η σχολική βιβλιοθήκη πρέπει να είναι πλούσια σε ποικίλου περιεχομένου αναγνώσματα, ώστε να βρίσκουν σε αυτά ικανοποίηση παιδιά με διαφορετικά ενδιαφέροντα. Ειδικότερα πρέπει να υπάρχουν:

Βιβλία με εικόνες ή σιωπηλά βιβλία που αναπτύσσουν την φαντασία και καλλιεργούν τη γλώσσα.

Παραμύθια λαϊκά, έντεχνα, διασκευασμένα και μεταφρασμένα.

Μύθοι του Αισώπου και ελληνική μυθολογία.

Μικρές ιστορίες.

Ποιήματα, λίμερικς, παιχνιδόλεξα.

Διηγήματα ποικίλου περιεχομένου.

Μυθιστορήματα ποικίλου περιεχομένου.

Λαϊκά τραγούδια, αινίγματα, παροιμίες.

Λαϊκά παιχνίδια για παιδιά.

Ανθολογίες με λαϊκούς θρύλους και παραδόσεις.

Κουκλοθεατρικές ιστορίες.

Βιβλία γνώσεων.

Παιδικές εγκυκλοπαίδειες, λεξικά, περιοδικά, άλμπουμ, χάρτες, λευκώματα.

Κασέτες με παραμύθια, θεατρικά και ποιήματα.

Βιντεοκασέτες με έργα κλασικά για παιδιά.

Επιτραπέζια παιχνίδια.

Κασετόφωνο με ακουστικά.

Κασέτες κενές για να ηχογραφούν τα παιδιά τον εαυτό τους.

Η βιβλιοθήκη του σχολείου επιβάλλεται να λειτουργεί και ως δανειστική, αναθέτοντας συχνά στο παιδί το ρόλο του βιβλιοθηκάρου που εναλλάσσεται, ανάλογα με το ενδιαφέρον των παιδιών. Η δανειστική βιβλιοθήκη μετατρέπει το παιδί σε ενεργητικό αναγνώστη, το βοηθά να αποκτήσει καλές συνήθειες ως προς τη χρήση και συντήρηση των βιβλίων και υπευθυνότητα όσον αφορά το δανεισμό και το σεβασμό για τα πράγματα που μας περιβάλλουν. Η εγγραφή του παιδιού στη δανειστική βιβλιοθήκη επηρεάζει και διαμορφώνει τη σχέση του με το βιβλίο. Παιδιά που απέκτησαν τη συνήθεια να δανείζονται βιβλία από την προσχολική ηλικία, εξακολουθούν να κάνουν το ίδιο και στην εφηβεία (Γιαννικοπούλου, 1998).

Ο χώρος της βιβλιοθήκης, ωστόσο, δεν πρέπει να είναι μόνο χώρος ανάγνωσης και δανεισμού. Μπορεί να μετατραπεί σε χώρο πολιτισμού, μια γωνιά ανάπτυξης πολλών

και ποικίλων δημιουργικών δραστηριοτήτων. Ο εκπαιδευτικός αξιοποιεί το υλικό της βιβλιοθήκης, αναδεικνύει τα καλά παιδικά βιβλία και συγχρόνως προσπαθεί να επινοεί τρόπους για να κεντρίζει το ενδιαφέρον των παιδιών, όπως:

Αξιοποίηση των ενδείξεων του εξώφυλλου και του οπισθόφυλλου.

Αξιοποίηση του τίτλου.

Αξιοποίηση του πίνακα περιεχομένων αν υπάρχει.

Αξιοποίηση των εικόνων.

Αξιοποίηση της αρχής του κειμένου.

Αξιοποίηση του καταλόγου που κυκλοφορούν οι εκδοτικοί οίκοι.

Αξιοποίηση βιβλίων γνώσεων και προσαρμογή τους σε μια παιδαγωγική πρακτική.

Παρουσίαση ενός βιβλίου με τη μορφή κουκλοθεάτρου ή δραματοποίησης.

Ανάγνωση βιβλίων από παιδιά του Δημοτικού σε παιδιά Νηπιαγωγείου ή μικρών τάξεων.

Θέσπιση βραβείων.

Ενθάρρυνση από το δάσκαλο για διάβασμα σε ζευγάρια.

Οργάνωση διαφημιστικής εκστρατείας για την προώθηση κάποιου βιβλίου.

Δημιουργία αφίσας που περιγράφει το θέμα των βιβλίων που διάβασαν τον τελευταίο μήνα.

Ηχογράφηση αποσπασμάτων από βιβλία που διάβασαν.

Παιχνίδια-κουίζ σχετικά με το περιεχόμενο ενός βιβλίου.

Συγγραφή και βιβλιοδεσία βιβλίου από τα παιδιά.

Δημιουργία θεματικών καταλόγων που αναφέρονται σε συγκεκριμένο θέμα.

Διασκευή ενός γνωστού παραμυθιού ή ιστορίας.

Συγκριτική μελέτη σε παραλλαγές ενός γνωστού παραμυθιού.

Τα παιδιά παράλληλα με την απόλαυση που προσφέρει η αφήγηση ή η ακρόαση ενός βιβλίου μπορούν να ασχοληθούν και με άλλες δραστηριότητες που ασκούν τη γλώσσα, τη φαντασία, τη δημιουργική σκέψη, την εφευρετικότητα, κεντρίζουν το ενδιαφέρον τους, δίνουν ευκαιρίες για πρωτοβουλίες, ανάπτυξη της κοινωνικότητας και υπευθυνότητας, διεύρυνση των πνευματικών οριζόντων, μετάδοση γνώσεων, εξωτερίκευση συναισθημάτων. Η οργάνωση μεταφηγηματικών δραστηριοτήτων, ζωγραφική, χειροτεχνία, κουκλοθέατρο, δραματοποίηση, δημιουργία αυτοσχέδιων παραμυθιών ή παιχνιδιών προσφέρει, εκτός από την ψυχαγωγία, διέξοδο στη δημιουργική έκφραση και τον αυθορμητισμό των παιδιών μέσα σε κλίμα συνοχής και συντροφικότητας. Η συζήτηση γύρω από το περιεχόμενο της ιστορίας με την

υποβολή ανοιχτών ερωτήσεων που κινητοποιούν τα παιδιά, η ανατροπή της πλοκής ή του τέλους της ιστορίας, ο σχολιασμός των πράξεων του ήρωα, η αλλαγή του τίτλου είναι ενδιαφέρουσες δραστηριότητες, οι οποίες μετατρέπουν το βιβλίο σε ζωντανό σύντροφο στο παιχνίδι και τις αναζητήσεις τους.

2. Παιδικά έντυπα και δημιουργικότητα των παιδιών

Η δημιουργία παιδικών εντύπων μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στην ενασχόληση των παιδιών με τη λογοτεχνία και στην ανάπτυξη της φιλιαναγνωσίας. Τα διάφορα παιδικά περιοδικά, τα οποία κυκλοφόρησαν κατά καιρούς και σημάδεψαν γενιές αναγνωστών, φέρνοντας σε επαφή τα παιδιά με την ελληνική και ξένη παιδική λογοτεχνία, αποτέλεσαν πηγές έμπνευσης, δημιουργικότητας, αγάπης για το βιβλίο και άντλησης πληροφοριών (Σακελλαρίου, 1982· Αναγνωστόπουλος, 1987· Ντελόπουλος, 1989α).

Τα παιδικά περιοδικά εμφανίστηκαν στην Ελλάδα κατά τον 19^ο αιώνα και το περιεχόμενό τους ήταν κυρίως ηθοπλαστικό, διδακτικό με έντονο θρησκευτικό πνεύμα που απηχούσε τις παιδαγωγικές αντιλήψεις και τις κοινωνικοπολιτικές απόψεις της εποχής. Το πρώτο ελληνικό περιοδικό είναι η *Παιδική Αποθήκη* που εκδόθηκε από τον Δ. Πανταζή (1836), ενώ πιο επιτυχημένο θεωρείται η *Διάπλαση των Παίδων*, η οποία κυκλοφόρησε 78 ολόκληρα χρόνια αποδεικνύοντας την απήχηση που είχε στη νεολαία. Η επιτυχία αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι το περιοδικό καινοτόμησε σε σχέση με τα άλλα -μέχρι το τέλος του 19^{ου} αιώνα κυκλοφόρησαν περίπου 18 παιδικά περιοδικά (Καρπόζηλου, 1986)- αναγνωρίζοντας και προβάλλοντας την ψυχαγωγική διάσταση, αναζητώντας το ύφος και τη διατύπωση που ταιριάζει στην παιδική ηλικία και τέλος επιδιώκοντας και προκαλώντας τη συμμετοχή και το διάλογο με τους αναγνώστες (Πάτσιου, 1987 και 1989· Σίνου, 1993). Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα ως τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, εκδίδονται και άλλα περιοδικά, τα οποία έχουν ως πρότυπο τη *Διάπλαση των Παίδων*. Τα περισσότερα, ωστόσο, έχουν μικρή διάρκεια ζωής, γιατί απευθύνονται σε περιορισμένο αναγνωστικό κοινό, αφού η μεγάλη πλειοψηφία του λαού δεν μπορεί να αντιληφθεί τη σπουδαιότητα του εξωσχολικού διαβάσματος. Η εμφάνιση των εικονογραφημένων περιοδικών από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια κερδίζει με την εικόνα και το περιεχόμενό τους την παιδική ηλικία και μειώνει το ενδιαφέρον των αναγνωστών για τα παραδοσιακά παιδικά περιοδικά.

Τα εικονογραφημένα περιοδικά ή κόμικς τα οποία έχουν ελάχιστη σχέση με τη λογοτεχνία, έχουν δεχθεί κατά καιρούς τις επικρίσεις παιδαγωγών, κοινωνιολόγων

και ψυχολόγων, επειδή η πρόσληψη του οπτικού μηνύματος, χωρίς την ανάγνωση πολλές φορές ούτε της λεζάντας που τα συνοδεύει, προωθεί έναν τρόπο ανάγνωσης με τον οποίο ατροφεί η σκέψη και η κριτική ικανότητα, ενώ δεν υποστηρίζεται καθόλου η καλλιέργεια και η ανάπτυξη της γλώσσας (Σακελλαρίου, 1982· Μπάρτζης, 1987· Κανατσούλη, 1989· Μαλαφάντης, 1990). Για να κερδίσουν το ενδιαφέρον των παιδιών τα παιδικά περιοδικά θα πρέπει να έχουν, όπως και τα κόμικς, πλούσια εικονογράφηση σε σωστή αναλογία με το κείμενο, να μεταδίδουν ειδήσεις, να παρουσιάζουν παιχνίδια, να αναπτύσσουν αλληλογραφία με τους αναγνώστες, να ψυχαγωγούν, να καλλιεργούν αισθητικά το παιδί και να το φέρνουν σε επικοινωνία με τον κόσμο των βιβλίων (Ανδρουτσοπούλου, 1993).

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιήσουν γνώση και χαρακτηριστικά που έχουν θεωρηθεί επιτυχημένα σε παιδικά περιοδικά και να σχεδιάσουν δραστηριότητες με τα παιδιά στοχεύοντας στην έκδοση σχολικών εντύπων, τα οποία συμβάλλουν στην ανάπτυξη της φιλαναγνωσίας. Θα μπορούσαν για παράδειγμα να ζητήσουν από τα παιδιά να συγκεντρώσουν και να φέρουν στο σχολείο πολιτιστικές σελίδες από εφημερίδες και λογοτεχνικά περιοδικά και να τα μελετήσουν. Να διαβάσουν και να ταξινομήσουν άρθρα ανάλογα με το περιεχόμενό τους, π.χ. σε πληροφοριακά, κριτική, διαφήμιση. Να διακρίνουν στα κριτικά άρθρα την πληροφορία από την υποκειμενική άποψη, να συγκρίνουν τον τρόπο που παρουσιάζονται τα βιβλία στους καταλόγους των εκδοτικών οίκων και στη βιβλιοκριτική ενός λογοτεχνικού περιοδικού, να εντοπίσουν τα μέσα που χρησιμοποιούν οι διαφημίσεις για να προβληθούν. Να επισκεφθούν την τοπική εφημερίδα ή τον ραδιοφωνικό σταθμό και να ζητήσουν πληροφορίες από επαγγελματίες δημοσιογράφους.

Τα παιδιά-συντάκτες χρειάζεται να κατανοήσουν με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών ότι η έκδοση ενός εντύπου δεν είναι μια απλή υπόθεση αλλά διαδικασία που απαιτεί σοβαρότητα, υπευθυνότητα και αφοσίωση από τον σχεδιασμό ως την υλοποίηση. Είναι απαραίτητο επίσης να δώσουν απάντηση σε ερωτήματα που συνδέονται άμεσα με τον σκοπό και τους στόχους του εντύπου που θέλουν να δημιουργήσουν. Στόχος του εντύπου είναι π.χ. η ενημέρωση, η καλλιέργεια του χαρακτήρα ή η ψυχαγωγία του αναγνωστικού κοινού. Είναι χαρακτηριστικό ότι στα μέσα του 19^{ου} αιώνα ο Πιτζίπιός, εκδότης της *Αποθήκης Ωφελίμων Γνώσεων*, πρόσθεσε στον τίτλο και το «τερπνών» γνώσεων εκφράζοντας με αυτόν τον τρόπο το πνεύμα της εποχής και τη μεταβολή που είχε υποστεί το περιοδικό του, που ως τότε είχε κύριο σκοπό την προσφορά γνώσεων και τη διδαχή (Μερακλής, 1994). Γενικά θα πρέπει να ειπωθεί ότι τις περισσότερες φορές το γνωστικό, ψυχαγωγικό και ηθοπλαστικό στοιχείο συνυπάρχουν σε όλα τα περιοδικά με διαφορετική βέβαια

αναλογία. Είναι, ωστόσο, αποδεκτό ότι η άμεση διδασχή δεν έχει θέση στη σύγχρονη παιδική λογοτεχνία και κατά συνέπεια και στα παιδικά έντυπα, γι' αυτό η ψυχαγωγία και η πληροφόρηση συνήθως υπερέχουν.

Η μορφή και το περιεχόμενο του εντύπου αποτελεί τον σημαντικότερο λόγο επιτυχίας του. Η αναδρομή σε παιδικά ποιοτικά έντυπα αναδεικνύει ότι η ποικιλία στο περιεχόμενο είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη φύση του περιοδικού και αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμά του. Ακόμα ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται στη διάρθρωση της ύλης, ώστε να μην κουράζουν τον αναγνώστη με την παρουσίαση ομοιογενών άρθρων (Μερακλής, 1994). Τα παιδικά περιοδικά που κυκλοφόρησαν κατά καιρούς παρουσίαζαν μεγάλη ποικιλία στην ύλη και έδιναν πληροφορίες για το τι μπορεί να περιέχει ένα έντυπο που απευθύνεται σε παιδιά. Όλα τα έντυπα διαθέτουν μόνιμες και εναλλασσόμενες στήλες. Μια μόνιμη στήλη θα μπορούσε να είναι π.χ. ένα γράμμα από τη συντακτική επιτροπή ή η συνέχεια ενός παραμυθιού/διηγήματος ή μυθιστορήματος. Αυτή η τακτική αποτελεί συνήθως ένα τέχνασμα εκ μέρους των δημιουργών για να διατηρούν ζωντανό το ενδιαφέρον των αναγνωστών και να εξασφαλίζουν με αυτόν τον τρόπο τη συνέχεια.

Ένα παιδικό έντυπο μπορεί να περιέχει στις σελίδες του κλασικά και λαϊκά παραμύθια, μύθους, μικρές ιστορίες, ποιήματα, αινίγματα, παροιμίες, ανέκδοτα, προτάσεις για κατασκευές και χαρτοκοπτική, εγκυκλοπαιδικά περίεργα, διαγωνισμούς στους οποίους καλούνται τα παιδιά να πάρουν μέρος, επιτραπέζια παιχνίδια, ρεπορτάζ για θέματα της επικαιρότητας ή άλλα τοπικά θέματα που ενδιαφέρουν τα παιδιά, συνεντεύξεις από γνωστούς δημιουργούς ή ανθρώπους που μπορούν να βοηθήσουν στην ανάπτυξη-προσέγγιση ενός θέματος, στίχους τραγουδιών, συνταγές μαγειρικής, παρτιτούρες με γνωστές μελωδίες, παρουσιάσεις βιβλίων, βιβλιοκριτική, σταυρόλεξα, στήλη αλληλογραφίας, στήλη κοινού όπου τα παιδιά ανταποκρίνονται σε διάφορες προτάσεις των δημιουργών-συντακτών, όπως για παράδειγμα:

- να προσθέσουν λόγια/λεζάντες σε γελοιογραφίες,
- να γράψουν ποιήματα με αφορμή ένα γεγονός π.χ. παγκόσμια ημέρα των ζώων,
- να γράψουν μια ιστορία περιορισμένης έκτασης χρησιμοποιώντας δοσμένο λεξιλόγιο,
- να εικονογραφήσουν μια συνταγή μαγειρικής,
- να συμπληρώσουν τους διάλογους σε μια εικονογραφημένη ιστορία,
- να φτιάξουν το καλύτερο σύνθημα εναντίον του καπνίσματος κ.ά.

Ο τρόπος που το έντυπο επικοινωνεί με το αναγνωστικό κοινό, δηλαδή η γενική εμφάνιση, η εκτύπωση, η εικονογράφηση αν υπάρχει, το χρώμα, η γλώσσα, το όλο ύφος, ο τίτλος του εντύπου διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Η εξωτερική εμφάνιση αποτελεί το πρώτο ερέθισμα για την προσέλκυση του αναγνώστη. Όσο μάλιστα μικραίνει η ηλικία του παιδιού στο οποίο απευθύνεται, τόσο μεγαλύτερη σημασία αποκτά η εικονογράφηση, η οποία διαδραματίζει σε αυτή την ηλικία και ρόλο γνωστικό (Μπενέκος, 1981· Μενδρινού, 1988· Ψαράκη, 1999). Ένα έντυπο που απευθύνεται σε μαθητές Λυκείου δεν θα έχει σίγουρα την ίδια μορφή με αυτό που απευθύνεται σε παιδιά Δημοτικού. Στη σημερινή εποχή που το παιδί κατακλύζεται από πλήθος οπτικοακουστικών ερεθισμάτων, τηλεόραση, βίντεο, υπολογιστή, ηλεκτρονικά παιχνίδια, κόμικς κι όπου η πληροφορία είναι εύκολη, γρήγορη και άκοπη σε σύγκριση με την ανάγνωση κειμένων, προβάλλει η αναγκαιότητα ενός ελκυστικού εντύπου που θα προσελκύει το ενδιαφέρον του παιδιού. Είναι προτιμότερη η δημιουργία ενός προσεγμένου, καλαίσθητου κι ολιγοσέλιδου εντύπου, από κάποιο μεγαλύτερο σε έκταση, το οποίο ωστόσο παρουσιάζεται άχρωμο και μονότονο.

Οι αποδέκτες του εντύπου, στην προκειμένη περίπτωση συνήθως άλλα παιδιά, δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως μια ομοιόμορφη ομάδα με κοινά χαρακτηριστικά. Από την αρχή είναι αναγκαίο να διευκρινιστεί η ηλικία στην οποία απευθύνεται το έντυπο, γιατί κάθε ηλικιακή περίοδος παρουσιάζει ιδιαίτερα ψυχολογικά χαρακτηριστικά και ενδιαφέροντα. Για παράδειγμα, τα παιδιά που ανήκουν στην προσχολική και πρωτοσχολική ηλικία διαθέτουν αναπτυγμένη φαντασία και αγαπούν ιδιαίτερα τα παραμύθια, τους μύθους, τις φανταστικές ιστορίες. Τα αναγνώσματα που απευθύνονται στα παιδιά μέσης μαθητικής ηλικίας είναι συνήθως ψυχαγωγικά, φυσιολογικά και κάποια με ιστορικό και κοινωνικό περιεχόμενο. Η γνώση λοιπόν της ηλικίας του παιδιού-αναγνώστη βοηθά το παιδί-συγγραφέα στην επιλογή κατάλληλων κειμένων ή άλλων δραστηριοτήτων.

Οι δημιουργοί-συγγραφείς μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την ποιότητα του εντύπου. Όταν οι συγγραφείς είναι παιδιά, υπάρχει η εγγύηση ότι τα θέματα προσιδιάζουν στην παιδική ψυχή και ο τρόπος έκφρασης βρίσκει εύκολα τρόπους επικοινωνίας με τα παιδιά-αναγνώστες. Ωστόσο, πολλές φορές ο παιδικός αυθορμητισμός, η έλλειψη επιτήδευσης και συγκαταβατικότητας, η τρυφερότητα και η ευαισθησία της ηλικίας δέχονται τις υποδείξεις και τις επεμβάσεις των μεγάλων, κυρίως των δασκάλων, με αποτέλεσμα πολλά παιδικά κείμενα να χάνουν τον αυθορμητισμό και τη ζωντάνια τους, να αλλοιώνεται το προσωπικό ύφος των παιδιών

και να παρουσιάζονται τυποποιημένα στην προσπάθεια μιας ομοιόμορφης παρουσίασης κειμένων.

Την τελευταία δεκαετία όλο και περισσότερα παιδιά, όλο και περισσότερα σχολεία ασχολούνται με τη δημιουργία μαθητικών εντύπων. Φαίνεται ότι στα παιδιά αρέσει αυτός ο τρόπος έκφρασης, τα βοηθά να δημιουργήσουν, να επικοινωνήσουν, τους ανοίγει ένα παράθυρο στην μονότονη καθημερινότητα που χαρακτηρίζει πολλές φορές τη σχολική ζωή. Η δημιουργική διάθεση των παιδιών, συνεπικουρούμενη από το ενδιαφέρον και τη συμπαράσταση κάποιων εμπνευσμένων εκπαιδευτικών μπορεί να έχει θετικά αποτελέσματα. Την τελευταία δεκαετία η εφημερίδα *Τα Νέα* στηρίζει και βραβεύει αυτή τη δημιουργική προσπάθεια. Μελετώντας έντυπα που βραβεύτηκαν την τελευταία χρονιά διαπιστώσαμε ότι αυτά ξεχώρισαν για το καλό γράψιμο, την υπευθυνότητα, τη ζωντάνια, τον παλμό που μετέδιδαν, την ευγενή φιλοδοξία, την ενημέρωση, τη μεγάλη θεματική ποικιλία, την ευρηματικότητα και την πρωτοτυπία τόσο στην μορφή όσο και στο περιεχόμενο. Τα περισσότερα έντυπα είναι προσανατολισμένα σε θέματα της επικαιρότητας, τα οποία ωστόσο δεν παραλείπουν τα παιδιά να τα συνδέουν με προβλήματα που απασχολούν την καθημερινή τους ζωή και την τοπική κοινωνία. Θέματα που απασχόλησαν τα παιδιά τη χρονιά 2006 (εφημ. *Τα Νέα*) σχετίζονται με την υγεία, τα ναρκωτικά, την υγιεινή διατροφή, τη σχέση του ανθρώπου με τη φύση, τη ρύπανση από τη χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων, τις επιδράσεις της κινητής τηλεφωνίας στην υγεία, τις σχέσεις εφήβων-γονέων, την ανακύκλωση, τη μετανάστευση, τη διατροφή στο σχολείο, τη γρίπη των πτηνών, το εκπαιδευτικό σύστημα κ.ά. Ακόμα παρουσιάστηκαν στήλες για φιλότεχνους και φιλάθλους, λάτρεις των επιστημών, οδηγίες για παιχνίδια με το νερό, συνεντεύξεις με γνωστούς και ενδιαφέροντες ανθρώπους από τον χώρο της πολιτικής και του αθλητισμού, βιβλιοπαρουσιάσεις, κριτικές βιβλίων, άρθρα για γνωστούς Έλληνες λογοτέχνες, φωτογραφικό οδοιπορικό μιας πόλης κι ακόμα παρουσίαση προσωπικών ποιημάτων, σχολιασμοί για συγγραφικό έργο κ.ά.

Οι προσπάθειες ανάπτυξης και εφαρμογής σχεδίων εργασίας, τα οποία προτείνονται ως μεθοδολογικές προσεγγίσεις στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών του νηπιαγωγείου και της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, με πολλές και ποικίλες δραστηριότητες που το πλαισιώνουν, θα μπορούσαν να αποτυπωθούν ολικά ή εν μέρει σε ένα σχολικό έντυπο, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Μια συνέντευξη από κάποιο γνωστό πρόσωπο, τα αποτελέσματα μιας μικρής έρευνας, η φωτογραφική απεικόνιση ενός φαινομένου ή μιας δράσης,

ενημερωτικά άρθρα ή ρεπορτάζ για γεγονότα που απασχόλησαν τα παιδιά και ερευνήθηκαν σε βάθος μπορούν να αποτελέσουν περιεχόμενα ενός παιδικού εντύπου.

Σε τι βοηθά όμως η έκδοση ενός παιδικού εντύπου και γιατί προτείνεται ως δημιουργική δραστηριότητα; Σε ό,τι αφορά τους συντάκτες του στρέφει αδιαμφισβήτητα στο διάβασμα. Τους φέρνει σε επαφή με όλα τα είδη της λογοτεχνίας και εδραιώνει τη σχέση τους με το βιβλίο. Οι σελίδες των βιβλίων είναι χώροι όπου παίζονται παιχνίδια λόγου, σκέψης, ιδεών, φαντασίας και μέσα σε αυτά μπορούν να βρεθούν δρόμοι και διέξοδοι στα όνειρα των παιδιών. Ακόμα συνδέει τη μάθηση με πηγές γνώσης, δίνοντας έμφαση σε μεθόδους αναζήτησης της γνώσης, προσανατολίζοντας το παιδί στο να μάθει πώς να μαθαίνει, ενώ βοηθά στην ανάπτυξη μιας θετικής κριτικής στάσης για δια βίου παιδεία. Τους βοηθά ακόμα να αναλάβουν πρωτοβουλίες, να αποκτήσουν υπευθυνότητα, τους μαθαίνει να συνεργάζονται, να δουλεύουν ομαδικά, να μοιράζονται εμπειρίες. Όσο για τα παιδιά αναγνώστες, φαίνεται ότι είναι περισσότερο δεκτικά στις συμβουλές για διάβασμα, όταν προέρχονται από τους συνομηλίκους τους.

Καλό θα είναι τέτοιες προσπάθειες των παιδιών να προβάλλονται προς τα έξω, στην τοπική κοινωνία για να αντιληφθούν τα παιδιά τον κοινωνικό αντίκτυπο της προσπάθειάς τους. Πρόκειται για μια εμπύχωση ευθύνης, όπως έλεγε χαρακτηριστικά ο Ποσλάνιεκ (1990), όπου αξιολογείται η ιδιότητα του πολίτη κι όχι η ιδιότητα του μαθητή. Θα μπορούσε για παράδειγμα ο εκπαιδευτικός να προβάλλει το παιδικό έντυπο στην τοπική εφημερίδα ή το ραδιόφωνο, να το στείλει σε άλλα γειτονικά σχολεία ή στις τοπικές αρχές, γεγονός που λειτουργεί υπέρ της ίδιας της δραστηριότητας, αφού αποτιμά κοινωνικά αυτούς που είχαν την ιδέα και την υλοποίησαν. Παράλληλα, δίνει τη δυνατότητα σε άτομα που δεν εμπλέκονται στη συγκεκριμένη δραστηριότητα να ανακαλύψουν ένα νέο πεδίο δράσης και να διαπιστώσουν αν τους ενδιαφέρει ή όχι.

Ωστόσο, για να γίνουν πράξη όλες αυτές οι δραστηριότητες, χρειάζεται η γνώση και η ευαισθησία κάποιων εκπαιδευτικών που έχουν τη διάθεση να ανοίξουν το κανάλι επικοινωνίας μεταξύ βιβλίου, παιδιού και δημιουργικότητας. Ο δάσκαλος είναι ο διαμεσολαβητής που καλείται να μετατρέψει την πρωτογενή επαφή παιδιού-βιβλίου σε μόνιμη και δημιουργική σχέση και συγχρόνως αναντικατάστατη πηγή γνώσης, αισθητικής, φαντασίας, δημιουργικότητας και γλωσσικής καλλιέργειας.

Βιβλιογραφία

Αγγελοπούλου, Β. (1986). Η πρώτη επαφή με το βιβλίο. *Διαδρομές*, 4, 267-270.

- Αγγελοπούλου, Β. (1989). Βιβλιοθήκες για παιδιά στην Ελλάδα. *Διαδρομές*, 13, 16-18.
- Αγγελοπούλου, Β. (1993). Παιδικές βιβλιοθήκες. Οι στόχοι και η λειτουργία τους. Στο *Παιδική Λογοτεχνία, θεωρία και πράξη*, Α' (σ. 183-192). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (1987). *Θέματα παιδικής λογοτεχνίας*, Α', *Ανιχνεύσεις*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (1989). Οι παιδικές σχολικές βιβλιοθήκες στον καθρέφτη. *Διαδρομές*, 13, 23-26.
- Αναγνωστόπουλος, Β., & Δελώνης, Α. (1987). *Παιδική Λογοτεχνία και σχολείο*. Αθήνα: Πατάκης.
- Ανδρουτσοπούλου, Λ. (1987). *Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Ανδρουτσοπούλου, Λ. (1993). Ο ρόλος των παιδικών περιοδικών στην εποχή της εικόνας. *Διαδρομές*, 32, 264-270.
- Γιαννικοπούλου, Α. (1998). *Από την προανάγνωση στην ανάγνωση, Οδηγός για γονείς και εκπαιδευτικούς*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Γιαννοπούλου, Μ., Ιωάννου, Ν., & Τζάνου, Κ. (1994). Ο ρόλος της βιβλιοθήκης. Στο *Φιλαναγνωσία και παιδική λογοτεχνία* (σσ. 125-147). Αθήνα: Δελφίνοι.
- Γκίβαλου, Α. (1994). Ο δάσκαλος ανάμεσα στο παιδί και το βιβλίο. Στο *Φιλαναγνωσία και παιδική λογοτεχνία* (σσ. 31-45). Αθήνα: Δελφίνοι.
- Γκλιάνου, Ν. (2003). Βιβλιοθήκη στο νηπιαγωγείο. Χώρος δημιουργικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων. *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, 35, 14-22.
- Κακούρης, Γ. (1987). Οι σχολικές βιβλιοθήκες. Στο *Το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο: Έργο τέχνης; Μέσο αγωγής; Εισηγήσεις στο Α' σεμινάριο του Κ.Ε.Π.Β.* Αθήνα: Πατάκης.
- Κανατσούλη Μ. (1989). Σύγχρονα εικονογραφημένα παιδικά περιοδικά. *Διαδρομές*, 15, 221-227.
- Καρπόζηλου, Μ. (1986). *Ελληνικός Νεανικός τύπος (1915-1936). Ιστορικό αρχείο Ελληνικής Νεολαίας. Επετηρίδα του Ελληνικού Τύπου*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Τύπου και Πληροφοριών.
- Καυάλης, Γ. (1989). *Έρευνα για τις σχολικές βιβλιοθήκες στα δημοτικά σχολεία της πόλης των Ιωαννίνων*. Ανάτυπο από την επιστημονική επετηρίδα του Παιδαγωγικού Τμήματος Δ. Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
- Μαλαφάντης, Κ. (1990). Τα κόμικς και το κοινό τους. *Διαβάζω*, 248, 63-72.
- Μαραγκουδάκη, Ε. (1994). Σχολικός χρόνος, ελεύθερος χρόνος και φιλαναγνωσία. Στο *Φιλαναγνωσία και Παιδική Λογοτεχνία* (σσ. 31-45). Αθήνα: Δελφίνοι.

- Μενδρινού, Α. (1988). Η σημασία της εικονογράφησης και ο ρόλος του εικονογράφου στο παιδικό βιβλίο. Στο *Η παιδική λογοτεχνία και το μικρό παιδί* (σσ. 145-149). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Μερακλής, Μ. (1994). Τα κίνητρα της παιδικής φιλαναγνωσίας. Στο *Φιλαναγνωσία και Παιδική Λογοτεχνία* (σσ. 17-31). Αθήνα: Δελφίνι.
- Μπάρτζης, Γ. (1987). Στράτευση και βία στα κόμικς. *Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας* (σσ. 167-209). Αθήνα: Καστανιώτης.
- Μπενέκος, Α. (1981). *Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο*. Αθήνα: Δίπτυχο.
- Μπενέκος, Α. (1984). Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο. *Διαβάζω*, 94, 34-41.
- Ντελόπουλος, Κ. (1989α). Η βιβλιοθήκη στο σχολείο. Στο *Βιβλιαγάπη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ντελόπουλος, Κ. (1989β). Σε κάθε σχολείο πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας λειτουργεί σχολική βιβλιοθήκη. *Διαδρομές*, 13, 10-15.
- Πάτσιου, Β. (1987). *Η Διάπλασις των Παίδων (1879-1922). Το πρότυπο και η συγκρότησή του, Ιστορικό Αρχείο ελληνικής Νεολαίας*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
- Πάτσιου, Β. (1989). *Η Διάπλασις των Παίδων και ο τύπος: 1880-1989*. Αθήνα.
- Ποσλάνιεκ, Κ. (1990). *Να δώσουμε στα παιδιά την όρεξη για διάβασμα*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Σακελλαρίου, Χ. (1982). *Ιστορία της Παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Δίπτυχο.
- Σίνου, Κ. (1993). Μια Διαπλασοπούλα θυμάται. *Διαδρομές*, 32, 283-288.
- Σπινκ, Τ. (1990). *Τα παιδιά ως αναγνώστες*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Σωτηροπούλου, Μ. (1993). Παιδικές και σχολικές βιβλιοθήκες. *Διαδρομές*, 30, 120-124.
- Τα Νέα*, εφημερίδα, (2006), (4, 5, 6 Απριλίου).
- Τσιλιμένη, Τ. (2001). Η εφημεριδούλα της θείας Λένας. *Διαδρομές*, 4, 296-321.
- Χορτιάτη, Θ. (1993). Το Ρόδι, το περιοδικό για παιδιά. *Διαδρομές*, 32, 277-283.
- Ψαράκη, Β. (1999). Σκέψεις για την εικονογράφηση στο παιδικό βιβλίο. *Διαδρομές*, 53, 17-19.